

XITOY TILIDA 把 KO'MAKCHISING QO'LLANILISHI
(ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВСПОМОГАТЕЛЬНОГО 把 В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ)

Djurayev Dilshod Mamadiyarovich,

Samarqand davlat chet tillari instituti, Sharq tillari fakulteti dekani,

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

Radjabova Madinabonu Raimovna,

Samarqand davlat chet tillari instituti, Sharq tillari fakulteti 2-kurs talabasi.

E-mail: raimovna03@mail.ru

THE USE OF AUXILIARY 把 IN CHINESE

Djurayev Dilshod Mamadiyarovich,

Dean of the Faculty of Oriental Languages in Samarkand State Institute of Foreign

Languages, Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD).

Radjabova Madinabonu Raimovna,

2nd year student of the Faculty of Oriental Languages in Samarkand State Institute of foreign languages.

Email: raimovna03@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7145939>

Annotatsiya: Ushbu maqolada xitoy tilida ko'p qo'llaniladigan hamda keng tarqalgan 把 (ba) ko'makchisini o'rganishning ahamiyati keng yoritilgan. Xitoy tilini o'rganuvchilar uchun ushbu ko'makchining xitoy tili grammatikasida va xitoy tilida so'zlashish uchun to'liq va mukammal o'rganish tavsiya etilgan.

Kalit so'zlar: Grammatik struktura, mandarin tili, 把 ba konstruksiyasi, sub'ekt, fe'l, ob'ekt, struktura qoidalari, yo'nlish to'ldiruvchisi, umumiy fe'llar, miqdoriy so'zlar.

Absract: This article covers the importance of learning the auxiliary 把 (bǎ), which is widely used and common in Chinese. For Chinese language learners, this helper is recommended for complete and perfect learning in Chinese grammar and Chinese speaking.

Keywords: Grammatical structure, Mandarin language, 把bǎ construction, subject, verb, object, structure rules, directional complement, common verbs, quantitative words.

KIRISH (ВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

把— (ba) xitoy tilida “-ni” tushum kelishigi sifatida tushiniladi ammo tarjima qilinishda hamda ishlatilishida farqlar bor. Shuningdek: 把子句 ("bǎ"zìjù), 把 konstruksiyasi, 把 old qo'shimchasi deb ham mashhur.

把 jumlasini harakatning natijasi yoki ta'siriga qaratilgan uzunroq jummalarni yasash uchun foydali tuzilmadir. Uning asosiy birikmalaridan biri shuki, u fe'ning predmetini gap boshiga yaqinlashtirib, o'zi birikib kelgan so'zdan oldin keladi. Bu mandarin tilida juda keng tarqalgan, lekin dastlab ingliz tilida so'zlashuvchilar uchun biroz noqulay tuyulishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / LITERATURE REVIEW)

把lik gaplar nima va u qanday tuziladi?

Xitoy tilida asosiy so'z tartibi ingliz tilidagidek SUB'EKT-FE'L-OB'EKT (SVO) sifatida quriladi: **Subject + [verb] + Obj**

把 bilan qurilgan gaplar bu strukturani ozroq o'zgartiradi va mana shunday tuzilishga keladi: **Subject + 把 + Obj + [verb]**

E'tibor qaratgan bo'lsangiz **Obj** joyi o'zgardi va把 unga qo'shildi. Endi so'z tartibi **SOV** sifatida bo'ldi. [1;470]

Bularning hammasi yaxshi, ammo xitoy tilini o'rganuvchilarning ko'pchiligi把lik strukturani birinchi marta ishlatishotganda deyarli bir xil savol berishadi: “ Bu strukturani ishlatishdan ma'no nima? **SOV** so'z tartibi har doim ham shunday qoladimi?” , “ Javob: yoq, har doim ham emas. To'g'ri, 把 bilan jumlar ko'pincha urg'udagi biroz nozik farqlarga erishish uchun ishlatiladi, ammo oddiy gaplarni ba'zida把 siz ishlatib bo'lmaydi. Bunga ba'zi bir sabablar bor, masalan shu gapda ko'rib chiqsak:

把书放在桌子上。

Bǎ shū fàng zài zhuōzi shàng .

Kitobni stolning ustiga qo'y.

Siz bu gapni 把 strukturasiidan foydalanmasdan qanday aytgan bo'lar edingiz? Siz mana bu tarzda aytishingiz mumkin:

放书在 桌子上。

Fang shū zài zhuōzi shàng .

Muammo shundaki siz bunday deymaysiz, chunki keltirilgan bu gap xitoy tilida grammatik jihatdan noto'g'ri. Siz ob'ektni fe'ldan keyin to'g'ridan to'g'ri qo'yolmaysiz. 把 va 放 ni bir gapda qanday qilib ishlatish mumkinligini quyidagi gaplarda ko'rishingiz mumkin:

她把 我的 手机放在她 的包里了。

Tā bǎ wǒ de shǒujī fàng zài tā de bāo lǐ le.

Quyida keltirilgan har bir gapda siz 把 ni ishlatmaganingizda Grammatik jihatdan noto'g'ri gap tuzgan bo'lar edingiz. Grammatik jihatdan 把 qatnashgan strukturalarning o'z qoidalari .bor.

1. Xitoy tilida ba - jumla aniq shaxs yoki narsaga nisbatan qilingan ma'lum bir harakatni ko'rsatish uchun ishlatilishi mumkin, tuzilishi: "A把B + V + ...". Ushbu turdagi ba - jumla ko'pincha boshqa odamlardan biror narsa qilishni so'rash yoki buyurish uchun ishlatiladi. Shuni e'tiborga olish kerarkki, A va B ham spesifik yoki ma'ruzachi va tinglovchiga ma'lum bo'lishi kerak hamda bir ish-harakat yoki narsaning holati ikkinchisiga o'zgarishi kerak. Agar inkor qo'shimcha yoki modal fe'l va shunga o'xshash inkor so'zlar kelsa, u holda 把 inkor so'zdan keyin qo'yiladi. [2;93]

Masalan: 你没把书给我。 你可以把空调关了吗?

2. Xitoy tilida ba - jumla ko'pincha ma'lum bir harakat aniq shaxs yoki narsaga nisbatan amalga oshirilganligini va shaxs yoki narsaning o'rnini o'zgartirganligini bildirish uchun ishlatiladi, tuzilishi "A把B + V + 再/到 + joylashuv". Masalan: 我把照片放在你包里了。

我没把裤子放到椅子上。

Agar biror harakat aniq ob'ektning egasini yoki foydalanuvchisini o'zgartirgan bo'lsa, "A把B + V + 给 + shaxs." strukturasi ishlatiladi. [2;101]

Masalan: 我把鲜花送给老师了。

我朋友把书借给我了。

3. Xitoy tilida "A把B + V + Natija / Yo'nalish to'ldiruvchisi" tuzilmasi aniq shaxs yoki narsa ustida qilingan va shaxs yoki narsaning o'rnini o'zgartirgan yoki natijaga olib kelgan harakatni ko'rsatish uchun ishlatilishi mumkin. [2;119] Masalan: 我把衣服洗干净了。

妈妈还没把饭做好呢。

МУНОКАМА (ОБСУЖДЕНИЯ / DISCUSSION)

把ning ikkita ob'ekt bilan qo'llanilishi

把 qo'llanilgan gaplardagi eng oddiy struktura, tepada aytib o'tilganidek ob'ektni 把 dan keyin qo'yilishidir. Lekin 把 ishtrok etgan ba'zi bir gaplarda fe'lga ergashgan to'ldiruvchi ikkita bo'lishi mumkin.. 把 lik gaplarda ularning ishtirok etishida shuningdek predloglar ha ishlatiladi. Ular mana bu struktura asosida hosil qilinadi: **Subject+把+ Obj₁+verb+给+obj₂**

Ikkita ob'ektni qabul qiluvchi umumiy fe'llar: 送 (sòng), 拿 (ná), 递 (dì), 卖 (mài), 借 (jiè), 还 (huán), 介绍 (jièshào).[3;54] Misollar:

Predmet	把	Ob'ekt ₁	Fe'l	Predlog	Ob'ekt ₂		
我们	把	礼物	送	给	客人	了	。
	把	盐	递	给	我		。
他	把	房子	卖	给	谁	了	?

把 qatnashgan to'ldiruvchili gaplar

Hamma jumlar ob'ekt bilan "biror narsa qilish" uchun mo'ljallanganligi sababli va xitoy tilidagi qo'shimchalar ko'pincha bu muammoni hal qiladi, bu ikki grammatik funktsiyaning o'zaro ta'sirini bilish foydalidir.

Natijaviy to'ldiruvchilar, ayniqsa, 把 ishtrok etgan gaplarda yaxshi qo'llaniladi. Ikkala tuzilma ham harakatning natijasi yoki natijasi bilan shug'ullanishini hisobga olsak, bu mantiqan to'g'ri keladi. Ko'pchilik natijaviy to'ldiruvchilar (idrok etuvchi fe'llardan tashqari) 把 konstruksiyasiga juda mos tushadi. [4;164] Masalan:

我把作业做完了。

Wǒ bǎ zuòyè zuò wán le .

老师把我的名字读错了。

Lǎoshī bǎ wǒ de míngzì dú cuò le.

Yo'nalish to'ldiruvchilari ham 把 konstruksiyasi bilan huddi shunday yaxshi ishlaydi: 请把客人带进去。 Qǐng bǎ kèrén dài jìnqù .

E'tibor bering, potentsial to'ldiruvchilar 把 jumllarida ko'rinmaydi. Buning sababi shundaki, ular gipotetikdir, shu bilan birga 把 jumlasida aslida nima sodir bo'layotganini tasvirlashi kerak..

把 foydalanilgan gaplarning so'roq shakli

Xitoy tilida savollarni shakllantirishning uchta usulidan foydalanib, 把 lik gaplarni savollarga aylantirishingiz mumkin.

- So'roq yuklamalari
- So'roq so'zlar
- Ijoby- inkor fe'llar orqali.[5; 181]

你们把那个问题解决了 吗? Nǐmen bǎ nàgè wèntí jiějué le ma?

你把手机放在哪儿了? Nǐ bǎ wǒ shǒujī fàng zài nǎr le?

你能不能把你房间打扫干净? Nǐ néng bu néng bǎ nǐ fángjiān dǎsǎo gānjìng?

把 ishtrok etgan gaplarning so'roq shaklini yasayotganda ehtiyot bo'ling. Esingizda bo'lsin, sizda aniq bir ob'ekt bo'lishi va siz ana shu ob'ekt bilan nima qilinganligini ifodalashingiz kerak.

把 ishtrok etgan gaplarda ravishning qo'llanilishi

Ravish odatda 把 dan oldin yoki fe'ldan oldin keladi (inkor ravishlar bundan mustasno). Bu shakllarda keltirilgan ravish ma'noni har xil tuslashi mumkin.

Subject	Adv	把	Object	Adv	Verb phrase	
我们	帮	把	作业		做完了	。
他		把	咖啡	帮	喝完了	。

Birinchi gapda 帮 我们 ni ta'kidlab kelyapti “ Biz hammiz uyga vazifani qilib tugatdi” deyish uchun. Ikkinchi gapdagi 帮 咖啡ni ta'kidlab kelmoqda “ U kofeni oxirgacha ichdi” deya ko'rsatish uchun.[6; 142]

把lik gaplar va miqdoriy so'zlar

Yuqorida aytib o'tilganiday,把lik gaplar aniq bo'lishi kerak. B u o'ziga ot so'z turkumi o'lchov birliklarini ham kiritadi. Ular把dan keyin va ob'ektdan oldin qo'llaniladi: 我把那两件脏衣服洗干净了。

他把最后三块蛋糕吃完了。Fe'l so'z turkumi o'lchov birliklari ham ko'p ishlatiladi va把lik gaplarning oxirida qo'llaniladi:[7; 492]

把课文读一遍。

她把这个词写了十遍。

他把手机摔坏过两三次。

Mazkur gaplarning barchasida to'ldiruvchi aniq bir ob'ekt shaklida kelayotganiga e'tibor beringizlar.

把lik gaplarda ishlatilishi mumkin bo'lmagan fe'llar

Ba'zi bir fe'llar ob'ektni to'liq tasvirlay olmaydi, ular faqatgina sub'ektning harakati tasvirlay olishadi. Shunday fe'llar把konstruksiya gaplar bilan birga kelolmaydi. Ular:

Holat fe'llari: 爱(ài) "sevmok", 喜欢(xǐhuan) "yoqmoq", 想(xiǎng) "sog'inmoq", 了解(liǎojiě) "yaxshi bilish", 害怕(hàipà) "qo'rqmoq", 恨(hèn) "nafratlanish". **Sezgi fe'llari:** 看(kàn) «qarash», 听(tīng) «tinglash», 闻(wén) «hid», 像(xiàng) «o'shash bo'lish».[8; 355]

把ning quyida keltirilganlardan tubdan farq qiladiga qo'llanish uslubi ham bor. Ko'pincha把miqdor so'z sifatida ham qo'llaniladi, bunda把dastakli narsalar uchun miqdor so'z bo'lib keladi. 一把伞 («soyabon»), 一把枪 («to'pponcha»). Gapda konstruksiya va miqdor so'z sifatida ishlatilishining farqini quyidagi misoldan tushinib olishingiz mumkin:

请你把那把伞拿给我。Qǐng nǐ bǎ nà bǎ sǎn ná gěi wǒ.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda,把ko'makchisi xitoy tilida ko'p qo'llaniladi va shundan kelib chiqqan holda把ko'makchisining grammatik qoidalari hamda tushunchalarini bilish xitoy tilinin o'rganishni xohlovchilar uchun muhim sanaladi.把ko'makchisi ishtrok etgan gaplar tuzish biroz mushkul shuning uchun ham boshqa tilda so'zlaydiganlar uchun biroz chalkash tuyilishi mumkin. Gap to'g'ri va to'liq chiqish uchun把ning gapda qayerda kelishi, gap bo'laklari bilan qanday qo'llanilishi, qanday hollarda qo'llash mumkin emas va ba'zi bir istisno jihatlari bilish kerak. Bu maqolada mana shu jihatlari yoritilib berilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Практическая китайская грамматика для иностранцев (外国人实用汉语语法) (стр. 668)
2. HSK Standard Course 3 (стр.190)
3. Базовые образцы китайской грамматики (стр.128)
4. Китайский: основная грамматика, второе издание (стр.240)

5. Грамматика китайского языка без слез (简明汉语语法学习手册) (стр.160)
6. Интегрированный китайский: уровень 1, часть 2 (3-е изд.) (стр.403)
7. Китайский язык: функциональная справочная грамматика (стр.720)
8. Грамматика современного китайского языка: практическое руководство (стр.424)

